

MJESTO KLASIČNE GIMNAZIJE DANAS I U BUDUĆEM ŠKOLSKOM SISTEMU

HISTORIJAT KLASIČNE GIMNAZIJE

Svaka je društvena epoha, odnosno svaka društvena klasa, postavljala određene zadatke u pogledu odgoja i obrazovanja mladog pokoljenja. Već u antičkom društvu vidimo izrazite primjere ostvarivanja klasnih zadataka odgoja u Sparti i Ateni. Kruti i strogi odgoj spartanske omladine težio je za stvaranjem ratnika i vojnika, koji će u svako doba moći braniti interese svoje klase i ostvarivati njezine ciljeve. U Ateni pak, gdje je vladala robovlasnička demokracija, osnovni ideal i cilj odgoja bio je t. zv. kalokagathia, t. j. skladno i harmoničko obrazovanje duha i tijela. U feudalnom društvu bilo je nužno obrazovati svećenike, propovjednike feudalne ideologije, najsigurnijeg oslonca feudalizma. Razvitkom buržoazije gimnazija se afirmirala kao tipična buržoaska škola, koja je veoma korisno poslužila svojoj klasi. Razvitak industrije i prirodnih nauka dovodi pomalo do odumiranja humanističkih nauka te u gimnaziju prodiru sve više i više prirodne nauke, što dovodi do formiranja novih tipova škole: realne gimnazije i realke. Nakon Prvog svjetskog rata broj se klasičnih gimnazija smanjuje. Iako se veća pažnja poklanja prirodnim naukama, ipak su latinski i grčki jezik još uvek dominantni u nastavi s obzirom na nedjeljni broj sati. A i sadašnja klasična gimnazija opterećena je svim nastavnim predmetima gimnazije plus klasični jezici, što stvara preopterećenost učenika, pa kao takav tip škole nužno traži temeljite reforme.

ZNAČAJ KLASIČNOG OBRAZOVANJA

Poznavanje klasičnih jezika i drugi intimni saobraćaj s antičkom literaturom jest i danas vrlo vrijedno, štaviše nenaknadivo sredstvo za stjecanje dubljeg povijesnog obrazovanja, t. j. sposobnosti da se sadašnjost i njezina kultura obuhvati u svojem povijesnom nastajanju i razvoju. Bitnost povijesnih činjenica može se razumjeti samo u njihovu nastajanje. Tko vidi samu sadašnjost, vidi je samo kao odrezanu cvijetnu granu nekog stabla, ali bez stabla, koje je nosi i bez korijena, koji je hran. Za puno historijsko razumijevanje kulture sadašnjosti bitna je pretpostavka upoznati antički svijet, jer u starini leže korijeni našega čitavog duhovnog života, osobito prava, filozofije, književnosti i umjetnosti. Međutim, netko će reći, da se čovjek može

donekle upoznati sa starinom bez poznavanja klasičnih jezika, kao na pr. iz povjesnih prikaza ili iz prijevoda grčkih i rimskih pisaca. Posve je sigurno, da se na taj način ne može postići ono neposredno poznavanje i saživljavanje sa životom, mišljenjem i osjećajima Staroga vijeka, koji postižemo učenjem jezika.

Izučavanje klasičnih jezika za dječje je doba izvršno sredstvo školovanja mentalne aktivnosti uopće. Ono navodi učenika na dublju analizu oblika i pojmova te ga sili na preciznost i točnost rada i dovodi do svjesnih shvaćanja jezičnih pojava i u materinskom jeziku. Stari jezici zahtijevaju potpuno preoblikovanje, unutrašnje misaono preinačavanje i novo oblikovanje sadržaja. Mali latinac mora neprestano objašnjavati gramatičke i logičke odnose, što neminovno mora ostaviti tragova u njegovoj svijesti, da, kako u društvenim tako i u prirodnim pojavama, traži vezu uzroka i posljedica. Mogli bismo dodati još i ovo: Može li tko zaniijekati činjenicu, da takav rad razvija kod učenika radnu disciplinu i radne navike, neophodno potrebne za bilo koju društvenu aktivnost?

Valja naglasiti i veliku vrijednost učenja klasičnih jezika i čitanja grčkih i latinskih pisaca za literarno-estetski odgoj učenika. Antička literatura pruža školskoj lektiri niz izvrsnih autora, koji se ističu ne samo oblikom svojih djela, već i vrijednošću sadržaja. Ta je literatura u prvom redu originalna, jer su upravo Grci pioniri i stvaratelji na svim područjima literarne produkcije: u poeziji (lirici, epu i drami), u povijesti, govorništvu, filozofiji i znanosti. Tako reći, sve literarne forme, što ih danas poznajemo, prvi su iznijeli stari Grci, a svi ostali narodi našega kulturnog kruga počeli su svoj rad na literarnom području nasljedovanjem od Grka stvorenih formi. To vrijedi prije svega već za Rimljane, a nakon njih i za sve moderne narode, koji su upravo preko Rimljana bili uvedeni u područje antičke kulture. Na tu činjenicu još i danas živo podsjeća naša znanstvena i literarna terminologija, bazirana na grčkim ili latinskim nazivima.

Ta okolnost daje grčkoj literaturi izvanredno značenje za obuku u klasičnim gimnazijama, jer stavlja učenika na početak dugoga razvojnog niza za sve, što u literaturi slijedi sve do našeg vremena. Uzmimo na pr. Homera. Njegova Ilijada i Odiseja praoblik su epa, koji i po obliku i po sadržaju utječe na sve kasnije predstavnike epske poezije, počevši od Vergilija, preko srednjovjekovne epske poezije, Dantea i t.d. sve do današnjega dana. Homerove pjesme postale su uzorom epske poezije. Homer je bio učitelj i odgajatelj svih Helena. Duboki osjećaj čovječnosti i prvo humano gledanje na svijet pribavili su Ilijadi i Odiseji i njihovu genijalnom pjesniku osobito mjesto među epopejama svjetske književnosti i vječnu vrijednost — besmrtnost. Veliki ruski pisac Gogolj proglasio je Odiseju naj-savršenijim djelom svih vjekova, riznicom naivno lijepoga. Iako je prošlo više od 2600 godina otkako se zna, da postoje Ho-

merove pjesme, teško je naći neko pjesničko djelo, koje bi se po svojoj vrijednosti moglo usporediti s njima.

Isto vrijedi za Eshila, Sofokla i Euripida. Njihove drame predstavljaju za nas praoblik dramatskog pjesništva. Utjecaj njihova rada na području drame traje stoljećima preko rimskih nasljedovača, srednjovekovne i humanističke drame, Shakespearea, Lessinga, Schillera i t. d. Uzmimo samo grandiozni lik Eshilova Prometeja, predstavnika čovječanstva u trajnoj težnji za kulturnim napretkom i njegove borbe za podvrgavanje prirode i njezinih sila. U čitavoj svetskoj dramatskoj literaturi teško bismo mogli naći lik, koji bi se mogao usporediti s Prometejem u veličajnosti i dramatskoj snazi.

Čitajući predstavnike grčke filozofske misli stojimo također na velikoj početnoj točki duhovnoga razvitka: grčka filozofija je u biti veličanstveni spomenik ljudske kulture. To je vrlo lijepo naglasio Engels u Anti-Dühringu ovim riječima: „U raznovrsnim formama grčke filozofije nalaze se već u zametku, u postajanju, gotovo svi kasniji načini gledanja na svijet.“

Osnivači marksizma često su isticali ogromnu historijsku ulogu grčke kulture uopće, a filozofije napose. „Grci će zauvijek ostati naši učitelji“ — kaže Marx na jednom mjestu, a na drugom opet: „Najnovija filozofija samo je nastavila rad, koji su započeli još Heraklit i Aristotel.“ Posebno treba istaći materijalistički značaj grčke filozofije i mjesto, što su ga Grci zauzeli u povijesti dijalektike. Zato s pravom ističe Engels: „Stari grčki filozofi bili su rođeni dijalektičari.“ Ne bi trebalo napose isticati ulogu filozofa — materijalista Leukipa i Demokrita. Ta njihova je materijalistička filozofija ostavila dubok i neizbrisiv trag na čitavom daljem razvitku filozofije. Njihovo atomističko objašnjenje prirode izvršilo je golem utjecaj na kasniji razvitak prirodnih nauka, obogativši ih dragocjenom hipotezom, koja je unapređivala eksperimentalno istraživanje i omogućavala, da se raznovrsna opažanja ujedinjuju u jedan jedinstveni sistem. Sveopći zakon uzročnosti, što su ga formulirali Leukip i Demokrit, osnovna je postavka kasnije naučne misli. Osim toga veliko je značenje antičkog atomizma u historiji ateizma. Leukipov i Demokritov filozofski sistem je ateistički. Osnov svijeta čini po njihovu učenju materija, koja se neprestano giba. Svijet postoji od iskona i nije tvorevina nikakvoga bića niti rezultat posredovanja neke vanjske tuđe sile.

Ovdje bismo mogli spomenuti i velikog rimskog pjesnika Lukrecija, koji je u svojoj pjesmi „De rerum natura“ snažno i jasno prikazao antički materijalistički pogled na svijet. Čitajući njegovo djelo učenik upoznaje osnovno učenje toga istaknutog pjesnika-materijaliste, da se samo spoznajom pojava i zakona u prirodi može čovječanstvo osloboditi od ispraznoga straha pred bogovima.

Ništa nije manja važnost velikog filozofa Heraklita, koji je postao jedan od utemeljitelja dijalektike i dijalektičkog razvitka

kozmosa, pa ga Lenjin s pravom postavlja na vrh historijskog razvitka spoznaje u starom svijetu.

Lektira Demostena upoznat će učenika s njegovom osnovnom koncepcijom, panhelenizmom, potrebom ujedinjenja svih Grka, a na to se mogu lijepo nadovezati mnogobrojni primjeri iz novije političke povijesti u prvom redu naših naroda. Tko se ne će, čitajući glasovite govore protiv zakletog grčkog neprijatelja Filipa, diviti Demostenu, čije je srce uvijek živo kucalo za slobodu svoje domovine? Tko je ikada tako žestokim i ostrim riječima, koje su iz njegovih usta izlazile poput munje, udarao i žigosao neprijatelje i izdajnike svoje vlastite domovine?

OPRAVDANOST POSTOJANJA KLASIČNE GIMNAZIJE I UČENJA KLASIČNIH JEZIKA

Ova kratka analiza značaja klasičnog obrazovanja pokazuje nam, kako je velik općeobrazovni karakter klasične gimnazije. Ipak mnogi i danas postavljaju pitanje opravdanosti postojanja klasične gimnazije i učenja klasičnih jezika. Ovima odgovaramo slijedeće: Čitava naša zemlja od Dubrovnika do Ljubljane, od Pule do Stobija, klasični je teren, pun materijalnih spomenika rimske i grčke kulture i kulture naših predaka. Zar za istraživanje ovih vrijednih i značajnih spomenika nisu potrebni visokokvalificirani stručnjaci sa izvrsnim poznavanjem i latinskog i grčkog jezika? Zar mogu postati dobri arheolozi oni, koji će se tek na univerzitetu početi baviti izučavanjem klasičnih jezika?

Isto tako se dobar historičar mora osposobiti da čita historijske izvore na latinskom i grčkom jeziku. Ne može se prekinuti veza sa prošlošću, napose veza sa svojom vlastitom prošlošću. Ta naša je narodna povijest kao i najstarija književnost puna zapisa na latinskom jeziku. Ne smijemo zaboraviti ni to, da je do godine 1847 latinski jezik u Hrvatskoj bio i službeni jezik. Zar ćemo strance zvati, da izučavaju kulturne i historijske spomenike naše narodne prošlosti? Kako je već danas broj dobrih poznavalaca klasičnih jezika vrlo ograničen, to bi se bez postojanja klasične gimnazije za kratko vrijeme moglo i dogoditi. To isto vrijedi i za stručnjake, koji su potrebni za rad u našim muzejima, arhivima, bibliotekama i sl. Treba usto istaći i činjenicu, da je najstarija naša nacionalna književnost takodjer bila dvojezična, t. j. pisana na hrvatskom i latinskom jeziku.

Današnje stvarno znanje latinskog jezika studenata, koji su svršili gimnaziju, pokazuje, da ono kroz dvije godine učenja u gimnaziji nije dovoljno barem za studente medicine, veterine, farmacije, a pogotovo prava, historije i lingvistike; korisno je takodjer i za studij prirodnih nauka. Studenti tih fakulteta prisiljeni su da uče napamet mnoštvo stručnih izraza bez razumijevanja njihova značenja, t. j. prosto ih bubaju napamet, a to je pojava, zbog koje se mnogo prigovara današnjoj srednjoj školi i protiv čega se naši pedagozi i te kako bore.

Od učenja klasičnih jezika ima i formalne koristi, te nije slučaj, da su najbolji studenti na zagrebačkim fakultetima uglavnom bivši učenici klasične gimnazije. To nam potvrđuju profesori zagrebačkog sveučilišta tvrdeći, da se kod učenika klasične gimnazije upravo ističe osjećaj vršenja dužnosti, solidna radna disciplina, logičnost zaključivanja, samoinicijativa i druge pozitivne osobine.

Klasični jezici pomažu također da učenici mnogo dublje shvate organsku strukturu materinjeg jezika.

Klasična literatura je mnogo bogatija od onoga, što se u školi danas čita i što se čitalo negda. Zato izbor tekstova treba prilagoditi pogledu na svijet i odgoju, koji zahtijeva naše socijalističko društvo. U grčkim zajednicama, u kojima društveno uređenje nije nikada moglo ni približno učvrstiti svoje pozicije kao ono na prednjem Istoku, od prvog početka, bilo je vrlo labilno, upravo u stalnom vrenju. Socijalne suprotnosti tu drmaju društvom iz temelja i ono prelazi iz jednog oblika u drugi. Takva je društvena situacija stvorila prvi put u povijesti antagonističku kulturnu nadgradnju. Sve te suprotnosti i borbe odrazuju se i u grčkoj književnosti i ne samo da se odrazuju, nego se dobrim dijelom i vode na ideološkoj platformi. Praksa društvenog zbivanja poučila je Grke, koliko ideološka nadgradnja utječe na sam proces društvenog razvitka. Na taj način nastali su prvi put u povijesti ljudskog mišljenja ideološki i književni izrazi društvene borbe i revolucionarnog stremljenja. Istovremeno je u onim društvenim borbama u grčkim državama nastao prvi put u povijesti lik slobodne čovečje ličnosti s punom društvenom odgovornošću. Prvi put je postavljan zahtjev za potpunim svijesnim angažiranjem ličnosti u društvenom životu svoje zajednice. Na taj je način ideološki sadržaj grčke književnosti u doba stvaranja socijalističke ličnosti i njezina sve punijeg razvoja neobično aktuelan.

Rimska kultura i književnost razvila se pod neposrednim utjecajem grčke te je bila posrednik za grčka kulturna dobra kroz vjekove, pa se prema tome od grčke književnosti i ne da odvojiti.

Kroz djela antičkih filozofskih pisaca učenici uočavaju razvitak ljudske misli u antičko doba, u kojima se nalaze klice i počeci gotovo svih kasnijih tipova gledanja na svijet. U grčkoj filozofiji, koja je prvi put u povijesti stvorila klasične obrasce antagonizma između osnovnih linija u filozofiji — oštro se ispoljila neizbježnost podjele svih filozofa u klasnom društvu na dva velika tabora — na idealiste i materijaliste. „Da li je za dvije hiljade godina razvitka filozofije mogla zastarjeti borba idealizma i materijalizma? Tendencija ili linija Platona i Demokrita u filozofiji?“ — pitao se Lenjin, podvlačeći klasni, partijski značaj idejnih bitaka između materijalizma i idealizma, koje su se razvile na tlu grčke filozofije.

Smatramo, da navedeni materijal vrlo uvjerljivo govori o potrebi postojanja klasičnih gimnazija barem u dosadašnjem

opsegu. Možda bi se mogla u nekim našim gradovima, koji obiluju antičkim spomenicima, otvoriti klasična odjeljenja uz gimnazije (na pr. u Zadru, Dubrovniku).

PRIGOVORI SADAŠNJOJ KLASIČNOJ GIMNAZIJI

Sve naprijed navedeno po našem mišljenju pobija one, makar i rijetke prigovore, koji se danas mogu čuti od pojedinaца protiv klasične gimnazije. Tako se, na pr. prigovara, da su klasični jezici mrtvi jezici, pa zato nepotrebni i beskorisni; te bi jezike trebalo po njihovu mišljenju izbaciti iz škole kao anahronizam, koji ne odgovara današnjem društvenom uređenju i današnjim potrebama u jeku tehnike. Često se čuje prigovor, da klasični jezici ne razvijaju oštroumnost i stvaralačku snagu kod učenika, nego da je štaviše sprečavaju i koče u njenom prirodnom razvoju. Danas se mnogo prigovara, čemu decu opterećivati od malena jezicima, sa tako teškom i kompliciranom gramatikom, jednom riječi, žašto da dijete uči jezike, koji mu u životu ne će trebati. Taj je prigovor možda bio opravdan do 1945 god., jer je u mnogo slučajeva način predavanja klasičnih jezika bio takav, da je učenicima ostalo nepoznato i sakriveno upravo ono, što treba da bude bitno u nastavi tih jezika, a to je sve ono, o čemu je već u referatu bilo govora. Učenju klasičnih jezika nije cilj znanje gramatike, već je gramatika, samo jedno od sredstava, pomoću kojega će učenici moći čitati i razumjeti klasične tekstove.

Danas često prigovaraju roditelji, da su učenici klasične gimnazije preopterećeni. Ovaj prigovor je točan, jer je sadašnji nastavni plan i program prevelik i predstavlja opterećenje za učenike, jer je današnja klasična gimnazija samo kompromis realne i klasične gimnazije.

Potrebna je svakako reorganizacija plana i programa, a isto tako treba istaći potrebu posebnih jedinstvenih udžbenika, kako za klasične jezike, tako i za prirodne nauke i za druge predmete za sve klasične gimnazije u zemlji. Smatramo, da klasična gimnazija mora uz općeobrazovni karakter imati i karakter uže specijalnosti, koja bi se po našem mišljenju mogla postići na ovaj način: Predmeti u prvom i drugom razredu ne smiju se ni po čemu razlikovati od istih razreda realne gimnazije, jedino će se još učiti i latinski jezik. Trebat će za to skratiti tjedni broj sati nekih predmeta radi rasterećenja učenika. Za prijelaz u gimnaziju iz ova dva razreda ne smije biti nikakvih zapreka. Ako učenik želi prijeći u gimnaziju iz trećeg ili četvrtog razreda, to bi mogao učiniti uz eventualni diferencijalni ispit iz prirodne grupe predmeta, ukoliko se bude u klasičnoj gimnaziji radilo po nešto skraćenom programu zbog uvođenja grčkog jezika u treći razred. Viši razredi, t. j. V—VIII, moraju biti izraziti tip specijalne škole; u tim razredima treba dati prioritet klasičnim jezicima i humanističkim predmetima, dok bi se

prirodne nauke svele na mjeru potrebnu za solidno opće obrazovanje. Ako učenik želi nakon ispita zrelosti studirati tehniku ili prirodoslovno-matematički fakultet, treba da polaže diferencijalni ispit.

Čuje se i prigovor, barem kod nas u Zagrebu, da je klasična gimnazija neka elitna, odabrana, „klasna škola“. Smatramo, da je ovaj prigovor u najmanju ruku neuvjerljiv i netočan, iako ima ponegdje i snobizma kod roditelja. Budući da se svake godine za upis u I. razred Klasične gimnazije u Zagrebu javlja mnogo veći broj učenika nego što škola može da ih primi, to se upisivanje učenika u I. razred svake godine vrši komisijski, a to upravo omogućava, da se i te kako vodi računa o socijalnom sastavu učenika. Dosadašnja naša praksa kod upisivanja učenika išla je upravo za tim, da su se primali u I. razred učenici roditelja raznih zvanja i zanimanja. Naglašavamo, da smo dosad primali u I. razred 100% prijavljenih učenika djece radnika, oficira, roditelja žrtava fašizma i zemljoradnika.

Sadašnja naša škola je zaista pregломazna, ali rešenje tog problema i prigovora može se naći upravo u davanju uže specijalnosti ovoj školi.

ZADACI

Na kraju treba istaći, da zadatke, koje socijalističko društvo postavlja općenito pred gimnazije, postavlja analogno i pred klasične gimnazije. Ti zadaci odnose se na stjecanje naučnih znanja o prirodi, društvu i ljudskom mišljenju i na usvajanje dijalektičko-materijalističkog pogleda na svijet, na svestrano razvijanje ličnosti učenika, na poštivanje ljudskog rada i radnih ljudi. U suvremenim metodama rada, kao i u odgojnom pogledu, nema i ne može biti nikakve razlike između klasičnih i realnih gimnazija. Upravo je književnost antičkih pisaca, kako je već spomenuto, idealan odgojno-obrazovni materijal za stvaranje pune socijalističke ličnosti s orijentacijom prema humanističkim predmetima. Kao što su prirodne nauke odgojni materijal za stvaranje jake naučno izgrađene socijalističke ličnosti za orijentiranje prema tehničko-proizvodnom radu, tako i čitanje djela antičkih književnosti u originalu valjana je priprema za radnika na području društvenih nauka, koji se sprema za teški i odgovorni zadatak, da izgradi socijalističko shvaćanje svijeta u kontinuitetu sa svim dosadašnjim tekovinama ljudskog duha. U borbi, koja se kod nas vodi na ideološkom planu za stvaranje socijalističke ličnosti, ne smije se zapustiti bogato naslijeđe antičke književnosti. Odbaciti učenje klasičnih jezika i književnosti značilo bi oponašati neshvaćanje nekih kapitalističkih zemalja za to kulturno dobro i odbaciti dragocjeni ideološki materijal.